

GERNIKA

Gezurraren
kedarra
bizirik dago

Urko Apaolaza Avila
@urkoapaolaza

ARGAZKIAK: GERNIKAKO BAKEAREN MUSEOA

Gernikako bonbardaketaren 80. urteurrena iaz izan zen, aurtengoa beste apirilaren 26 bat da beraz, haatik garrantzirik ez dute galdu sarraski hura gogoratzeko ekitaldiek. Gernikako herri ekimenak programazio zabala osatu du eta aurten ere lotu ditu 1937ko krimena eta gaur egungoak, gogoraraziz armagintzan dugun inplikazioa eta gerrak “hemen” hasten direla. Sinbolismoz beterik dagoen eta hotzikara sortzen duen sirenaren soinua entzungo dugu berriz ere, eta orain aste batzuk, astelehen odoltsu hartako merkatu eguna antzeztu dute herritarrek, besteak beste.

Oroimena bizirik mantentzea ezinbesteko zaigu zortzi hamarkada geroago, beste batzuek zabalduetako gezurraren kedarra ere bizirik dagoelako oraindik. Bonbardaketa gertatu eta bihamuanean, Francisco Franco matxinatuen jeneral faxistak bere propagandarako mediei agindu zien ukatzeko euskaldunen hiribildu gurtua eurek suntsitu zutenik, alderantziz, hortik aurrera bertsio ofiziala izango zen *gorri-separatistek* erre zutela Gernika, “su eta gasolinarekin”.

40 urte baino gehiago iraun duen gezurra, deliberatuki eta modu kontzientean zabalduetako egiaren kontrako kontakizun hura, gaur egun edulkoraturik ageri zaigu gertatutakoari nolabaiteko garrantzia kentzen dion historiografiaren bidez. Xabier Irujo historialariak urteak daramatza Gernikako bonbardaketa ikertzen eta berrikitan kaleratu du *La Verdad Alternativa* (Txertoa, 2017) liburua, faltsukeria

handi horretatik eratorritako 30 gezur zerrendatuz.

Herbert Southworthek 1977an *Guernica! Guernica!* lan aitzindaria idatzi zuenetik beste 40 urte igaro badira ere –idazle estatubatuarrek hiriaren deuseztapenari buruzko mito frankistak hankaz gora jarri zituen–, Irujok beharra ikusi du ildo beretik jarraitzeko, bonbardaketaren ukazioaren aurrean: “Gezurra ez da berez existitzen –dio hitzaurrean– ez bada egia deformatuz, eta horregatik beragatik, ez balitz existituko ‘egiazkoa eta egiaztagarria den gertakizuna’ deitzen diogun hori, ez litzateke iruzurrik eta fikziorik existituko. Ikuspegi horretatik, gezurra egiaren ispilua baino ez da. Baina ispilu aberrantea”.

Denboran barrena hondoraino sartu diren zenbait baieztapen desmuntatzen ditu liburuan egileak. Hala nola, Gernika garraio lotune garrantzitsua zela –nahiz eta frontetik atzerantz erretiratzen ari ziren gudariak ez ziren handik igaro, baizik eta Zornotzatik–; edo hiriaren kanpoaldean zegoen Errenteriako zubia zela hegazkinek birrindu nahi omen zutena, baina lainoaren eta kearen ondorioz erratu zirela... Bonbardaketa ez zen sekula helburu militar estrategiko bat izan, herritarrak izan ziren helburu eta Gernika nahita suntsitu zuten –armagintza fabrikak eta interesa zuten zatiak salbatu zituzten soilik–: “Borroka abiazioan oinarritzen da, etsaia moralki deprimituz”, idatzi zuen bere egutegian Joachim von Richthofen Condor Legioko buruak.

Hildakoen dantza mingarria

Eztabaida nagusietako bat biktimen eta hildako lagunenez kopuruaren inguruan eman izan da, azken batean bonba horiek pertsonengan eragindako mina baita garrantzia gehien duena. Bonbardaketa gertatu eta hiru egunetara Gernika faxisten esku geratu zen eta hortik denbora batera Estanislao Herran ingeniaria presidente zuen batzorde batek aparatu frankistaren komenientziara egindako *Herran txostena* zabaldu zuen –geroztik sarraskiaren ukatzaileek makina bat aldiz erabiliko zuten iturri hori–; horren arabera, egun hartan Gernikan apenas hil ziren ehun lagun.

Aitzitik, Irujoren esanetan baliteke hildakoak 2.000ra hurbiltzea; lekukoen eta naziartearen kazetarien testigantzetan oinarritzen da batez ere. “Familia osoak desagertu ziren –idatzi zuen gero George Steel korrespontsal ezagunak– gorpuak kolpatuta eta ubelduta agertzen ziren”. Euskadiko Gobernuak 1.646 hildako erregistratu zituen, baina biktimen gorputzak eraikinen artean eta eraitsitako babeslekuetan lurperatuta geratu ziren denbora luzez, eta suntsitutako etxeetako hondakinak 1941 urtera arte guztiz kendu ez zituztenez –aurkitzen zituzten giza aztarnak miramendu askorik gabe ezkututzen zituztela–, Irujok azken zifra hori ondorioztatu du. Beste ikerlari batzuek 300 inguru izan zitezkeela diote.

Baina biktima horiekin justizia egiteko, behar beharrezkoa da ahalik eta kopuru zehatzena jakitea, ez soilik Ger-

nikaren kasuan, baita atzegoardiako frankisten errepresioaz ere. Nafarroan adibidez, ahozko historia funtsezkoa izan zen fusilatuei zenbakiak jartzeko. Emilio Majuelo historia irakaslea duela gutxi Nafarroako Parlamentuan izan da lurralde horretan “isilarazitako” zapalduen hitz egiteko, eta zera esan dio *El Diario.es* egunkariari: “80ko hamarkada hasieran bai egon zen borroka bat prentsan, hildakoen kopuruaz. Orain zenbakiak kontu hori –ez interpretazioarena, baina bai zenbakiena– amaituta dago. Interpretazioak libre dira, baina zenbakiak ez”.

Horregatik da hain mingotsa Gernikako bonbardaketaz oraindik dagoen dantza hori. Izan ere, 1937ko egun hartan gertatua ikertzeko eman nahi diren urratsei zenbaitek jartzen dizkien oztopoek, Francok agindutako gezurraren erre usaina dute. Nazioarteko kongresu bat eta ikerketa batzorde bat babesteko mozioa atzera bota du PPK Espainiako Senatuan apirilaren 9an, “partziala” litzatekeela esanez; EAJko bozeramaile Jokin Bildarratzek ez du bere samina ezkutatu, eta gogorarazi du oraindik ez dakigula zenbat jende hil zen: “Horrek bakarrik erabat justifikatzen du kongresua ospatzea”.

Krimena gutxietsi edo zuritzeko joera etengabea da, berdin arte “aditu” batek esaten duenean Picassok *Guernica* margotu zuenean bost axola zitzaiola Bizkaiko hiribilduan gertatutakoa eta bere autobiografia bat besterik ez dela, edo Ciudadanosek nahasten dituen duela 81 urteko sarraskia eta ETAren atentatuak

Hegazkin alemaniar eta italiarrek, lehenik etxebizitzak barrutik zartatu eta eraisten zituzten bonba handiak jaurti zituzten, eta ondoren lehegailu su-eragileak, behin eta berriz. Amaitzeko, inguruko bideetan ihesean zihosen herritarrak eraso zituzten metrailetekin. Gernikako 318 eraikinetatik 271 “erabat suntsituta” geratu ziren, hiribilduaren %85 Xabier Irujoren arabera; bonbardaketa herritarrak “harrapatzeko” diseinatu zela dio. Galiziako Erreinuako Artxiboan gordetako irudi honetan –abiazio frankistak ondoren airetik ateratakoa–, agerian geratzen da txikizioa norainokoa izan zen.

LA VERDAD ALTERNATIVA / ARQUIVO DO REINO DE GALICIA

artelana Madrildik Euskal Herrira eramatea eragozteko, Espainiako Kongresuko azken bozketan egin zuen moduan.

Gerrari komeni zaion egiaz idatzi du Gorka Bereziartuak astekari honen aurreko zenbakian, Siriakoarekin ikasi dugu: “Gezurak aspaldi utzi zion pro-

blema izateari, erabaki politikoak ez baitira hartzen gertatu den horretan oinarrituta, gertatzea komeni denaren gainean baizik”. Nola egingo diegu aurre gaurko misil *eder eta azkarrei*, oraindik ez badiegu orduko bonbei neurririk hartu? ■